

“Plannen Veerman problematisch voor Zwolle”

Enmaal per jaar geeft H₂O een themanummer uit dat extra aandacht schenkt aan het stedelijk waterbeheer. Op welke stad richt je je dan met een interview? Het kunnen er vele zijn, want vrijwel alle Nederlandse steden hebben een relatie met water, zijn erdoor beschermd in de 80-jarige oorlog of de oorlogen met de Fransen, worden ertegen beschermd, zijn er voor hun welvaart van afhankelijk geweest, vroeger of nu nog steeds. Zwolle is zo'n stad, enerzijds een oude Hanzestad, anderzijds een stad bedreigd door het bij noordwesterstorm opgestuwde Zuiderzeewater, al dan niet gecombineerd met grote regenwater-afvoeren door de Sallandse weteringen. Een stad waar stedelijk waterbeheer bepaald geen loze kreet is. Voor deze uitgave het verslag van een gesprek in het stadskantoor achter het station met Renate Postma, specialist op het gebied van duurzaam beheer van bodem en grondwater, en Henk Borgmeier, stedelijk beheerder riolering en kunstwerken.

Hoe ligt Zwolle waterstaatkundig gezien?

“Zwolle ligt in de delta van de IJssel en de Vecht. Tussen deze twee rivieren komt een drietal Sallandse weteringen via het Almelo's Kanaal en de stadgrachten van Zwolle uit in het Zwarte Water. Ten noorden van Zwolle voegt zich de Vecht daar bij en stroomt al het water via het Zwarte Meer naar het IJsselmeer. De stad is pas in de Middeleeuwen ontstaan op een rug van diluviaal dekzand, bewoonbaar in het verdere moerassig landschap. Het is een oude vestingstad met een mooie grachtengordel, die inmiddels zo'n 120.000 inwoners telt.”
“Tot 1932 stond Zwolle in open verbinding met de Zuiderzee en stroomde de binnenstad, die in wezen buitendijks gebied is, bij aanhoudende noordwestenwind ook regelmatig onder. Sinds de aanleg van de Afsluitdijk is dat niet meer gebeurd. In 1998 hebben we nog wel een moeilijke periode gehad. Het hoogste punt van de stad, de Markt, ligt op 3.60 meter + NAP, grote oudere wijken op 1 à 1,5 meter + NAP. Het IJsselmeer werd in dat jaar opgestuwd tot 1,4 à 1,5 meter + NAP. Het winterpeil van het IJsselmeer is 0,40 meter - NAP, maar door de invloed van de wind kan het bij Zwolle wekenlang zowel 1,5 meter + NAP als 1,0 meter - NAP worden. Afhankelijk van de afvoer van de Sallandse weteringen ontstaan er dan al dan niet problemen. In 1998 hebben we zandzakken op de kades moeten plaatsen om het water tegen te houden. Na dat jaar heeft Waterschap Groot-Salland de Balgstuw bij Ramspol gebouwd, waarmee de opstuwung tot 1.10 meter + NAP beperkt wordt. De dijken langs het Zwarte Water en het Zwolle-IJsselkanaal zijn primaire keringen. Een keerklep in het Zwarte Water vóór Zwolle moet ervoor zorgen dat de keringen daarachter secundaire keringen kunnen zijn.”

Hoe kijken jullie tegen peilverhoging van het IJsselmeer aan?

“Een peilstijging zoals die door de Commissie Veerman is voorgesteld, stelt

Zwolle voor grote problemen. Op het gebied van de veiligheid natuurlijk, maar vooral op het gebied van het beheersen van het grondwater. Tegen hogere waterstanden zijn dijken te bouwen, maar ons grootste probleem is dat het grondwater dan omhoog komt. Het ligt nu ongeveer op NAP, maar als door een hoger peil van het IJsselmeer het peil van alle wateren in dit deltagebied stijgt, komt het grondwater gemiddeld op een ander peil te liggen en hoe beheers je dat? Daar is de stad niet op gebouwd. Dat vergt veel drainage en bemaling.”

“Ander punt is dat je wel dijken kunt aanleggen, maar dat overstorten vanuit de riolering niet meer kunnen werken in verband met de hoge buitenwaterstand. Dat vereist een systeem van berging en bemaling.”

“Maar ook een daling van het IJsselmeerpeil van bijvoorbeeld 0,4 naar 0,8 meter - NAP bij gebruik van veel IJsselmeerwater voor verziltingsbestrijding in het westen, zou Zwolle weer andere problemen opleveren. We vinden dat Veerman te weinig oog had voor wat zijn plannen hier teweeg brengen, met als zwaartepunt het grondwater in de historische binnenstad. Bovendien verandert het aanzien van de stad bij een hoger peil in singels en grachten. Zwolle raakt zijn charme kwijt. Ook ecologisch kun je veranderingen verwachten. Waar blijven de kievitsbloemen, die hier nog van nature groeien, bij een hoger peil? Dat is wel iets waar we hier heel trots op zijn en veel aandacht aan besteden.”

Hoe is de situatie nu?

“Waterhuishoudkundige maatregelen worden hier altijd in nauw overleg met Groot-Salland getroffen. Bij uitbreidingsplannen stellen we een gezamenlijk grondwaterprotocol op dat moet zorgen voor voldoende ophoging om vocht uit de huizen te weren, om voor een goede volksgezondheid te zorgen. We kennen inmiddels alle soorten rioolstelsels (gemengd, gescheiden, verbeterd gescheiden). In één wijk, Stadshagen (liggend in de Mastenbroe-

Renate Postma.

kerpolder), werken we met infiltratie van regenwater, niet zozeer om het grondwater aan te vullen alswel om de afvoer van regenwater naar oppervlaktewater te vertragen, zodat we in uitbreidingsplannen minder brede waterlopen en kleinere gemalen kunnen realiseren.”

Hoe werkt dat in de praktijk?

“Elke perceeleigenaar is verantwoordelijk voor zijn regenwater. In de openbare ruimte legt de gemeente voorzieningen aan, elke eigenaar moet voor de zijne zorgen. We schrijven een systeem van opvangkratten en infiltratiebuizen voor. De berging in de kratten moet elf millimeter bedragen. Bij grotere aanvoer moet het overtollige water de tuin in stromen. Aanbrengen van de kratten onder de woning voorkomt het kapot rijden tijdens de bouw. Een bladvang moet verstopping voorkomen. We hebben berekend dat zo'n voorziening voldoende moet zijn voor een bui van 40 tot 50 millimeter in één uur tijd die gemiddeld één keer per 100 jaar voorkomt. We hebben in de praktijk tot dusverre ook nog weinig problemen gehad. Waar we wel veel aandacht aan moeten besteden is de huidige platte straatinrichting. Waar men winkelgebieden zo toegankelijk mogelijk

voor rolstoelen e.d. wil maken, moeten we zorgen voor een straatprofiel dat voorkomt dat het regenwater de winkels instroomt en voor extra afvoer naar lagere gebieden, bijvoorbeeld plantsoenen. Belangrijk is dat water bij gebiedsontwikkeling vooraan in het proces meegenomen wordt."

Hoe bereikt u dat?

"In onze organisatie hebben we geen aparte afdeling Water. Water is een onderdeel van ieder studie-, ontwerp- en beheerproces. We hebben een opdrachtgever/opdrachtnemerorganisatie, met daarnaast een expertisecentrum dat werkt in opdracht van één van de twee andere eenheden. Als ons ingenieursbureau iets ontworpen en gerealiseerd heeft, is er een formeel moment van overdracht aan de beheerder. Deze kan de voorziening die hem aangeboden wordt, in die vorm weigeren en aanpassingen eisen. Deze moet de ontwerper dan op zijn kosten aanbrenge. Zulke financiële tegenvallers wil men natuurlijk niet. Dat leidt ertoe dat beheerbewust ontworpen wordt. Dat men eerst met de toekomstige beheerder gaat praten en deze vooraf een kader meegeeft. Toepassen van lijnafwatering (langwerpige roosters) van de opvang van het regenwater bijvoorbeeld vraagt viermaal zoveel onderhoud als gewone straatkolken. Daar moet de beheerder dus echt van te voren mee instemmen."

"We streven ernaar ecologische waarden bij de stadsontwikkeling te behouden. De wijk de Aa-landen is in 1970 zo aangelegd dat de Westerveldse Aa zijn natuurlijke loop kon blijven volgen. Het maaibeeld van bermen en van watergangen is op maximale ecologische ontwikkeling afgesteld. De burgerij houdt ons nauwlettend in de gaten. Toen we bij het opknappen van een park bolletjes van de kievitsbloem over het hoofd gezien hadden, stuurde men de AID op ons dak."

Wat is jullie achtergrond?

Renate Postma: "Ik ben in 1971 in Zwolle geboren. Van 1990 tot 1994 studeerde ik aan de Hogeschool IJsselland in Deventer milieuchemie. Van 1994 tot 1999 werkte ik bij Arcadis op het gebied van bodemonderzoek en -sanering. In het bijzonder heb ik onderzoek gedaan naar de risico's van blootstelling van mensen aan verontreinigde grond, naar het gedrag van stoffen en haar eventuele opname door het lichaam. Van 1999 tot 2001 heb ik bij Provincie Overijssel bodemsaneringsprojecten van derden bepleit, die op basis van de Wet Bodembescherming uitgevoerd moesten worden, bijvoorbeeld bij benzinstations en bij grote bedrijven. In 2001 ben ik in dienst gekomen van de gemeente Zwolle. Hier ben ik begonnen bij de bodemtaken van de gemeente. Inmiddels is mijn werk uitgedoemd tot het duurzaam inrichten van bodem- en watersystemen."

Wat moet ik mij daarbij voorstellen?

"Zwolle heeft als eerste gemeente in Nederland een visie op het beheer van de ondergrond ontwikkeld. Die ondergrond is letterlijk het fundament waarop we leven,

terwijl beheer en gebruik ervan nauwelijks geregeld zijn. Onze opzet is structureel en georganiseerd gebruik te maken van warmte-koudeopslag en dit te koppelen aan grondwater- en bodemsanering, aan waterwinning en peilbeheer. Bodemsanering benaderen we niet langer per geval, maar gebiedsgericht. We combineren natuur, recreatie, agrarische activiteiten, waterwinning en grondwaterbescherming in één gebied. We willen vraag en aanbod van (grond)water, koude en warmte structureel op elkaar afstemmen. De gemeenteraad heeft deze 'Visie op de ondergrond' in oktober 2007 vastgesteld. Ze wordt nu verder uitgewerkt. We hebben berekend dat de visie tot minder uitstoot van kooldioxide zal leiden en aanzienlijke besparingen op bodemsanereringen en op energiekosten zal opleveren."

"We hebben ook een millenniumkrant uitgegeven. Daarin beschrijven we welke bijdrage de gemeente levert aan de millen-

"Voor het rioolbeheer hebben we alleen een eigen onderhoudsdienst voor de directe service aan de burger. Voor alle andere zaken schakelen we aannemers in. Zelf doen we rioolverstoppingen en het onderhoud van de 55 pompputten en gemalen en de 480 drukrioleringsgemalen in het buitengebied."

Hoe staat u in de huidige discussie over het beheer van de riolering?

"Ik zie niets in overdracht aan het beheer van het waterschap, wel in een goede samenwerking daarmee. Wij hadden met Groot-Salland een optimalisatiestudie afvalwaterketen uitgevoerd en zouden 22 bergbezinkbassins moeten bouwen. Al die bakken in de stad zag ik niet zitten. We hebben toen het plan in goed overleg ingrijpend veranderd. Het water wordt nu sneller naar de rwzi afgevoerd. De capaciteit daarvan is vergroot van 5.500 naar 8.300 kubieke meter per uur, door het bijbouwen van een extra straat. In de stad waren toen nog slechts zeven bergbezinkbassins nodig. Voordeel

"Zwolle eerste gemeente met een visie op het beheer van de ondergrond"

numdoelstellingen van de Verenigde Naties. Op watergebied werken we samen met de gemeente Nkomazi: een platte-landsgemeente in Zuid-Afrika met 500.000 inwoners."

"We richten ons vooral op het verbeteren van sanitaire voorzieningen, toiletten die met zo weinig mogelijk water doorgespoeld worden, en het duurzaam gebruik van menselijke uitwerpselen, als meststof en als bron voor biogas."

Nu het andere levensverhaal.

Henk Borgmeier: "Ik ben ook in Zwolle geboren, in 1951. Ik volgde de opleiding MTS civiele techniek van 1968 tot 1971. Na mijn militaire dienst werkte ik eerst een jaar bij Rijkswaterstaat. In 1974 ben ik in dienst van de gemeente Zwolle gekomen als opzichter Weg- en Waterbouw. Eerst werkte ik vooral bij bestratingen, later zijn daar de riolering en civiele kunstwerken bijgekomen. Vooral het werktuigbouwkundige element daarvan interesseerde mij. Dus rioolgemalen en de bewegingsapparatuur van bruggen bijvoorbeeld."

"Sinds 2000 ben ik stedelijk beheerder riolering en kunstwerken. De stad is enerzijds opgedeeld in zes wijken met een wijkbeheerder aan het hoofd. Dat zijn generalisten die het oog en oor van de gemeente zijn, ook het aanspreekpunt voor de burgerij. Anderzijds kennen we acht stedelijk beheerders, die zowel de kennis van als het budget voor een bepaald vakgebied hebben, in mijn geval dus riolering en kunstwerken. Riolering is heel breed, inclusief grond- en oppervlaktewater. Onder kunstwerken vallen alle bruggen, tunnels, kademuuren, etc."

is dat bij groei van het aantal inwoners de rwzi voldoende zuiveringscapaciteit heeft. Wij kunnen intussen doorgaan met het afkoppelen van regenwater, waardoor de hydraulische aanvoer daalt. Met de optimalisatie besparen we ongeveer zeven miljoen euro."

Vervult Zwolle de rol van centrumgemeente bij het rioolbeheer?

"Voor buurgemeenten doen we niets. Dat zou op zich wel kunnen. Belangrijk is dat het rioolbeheer in ieder geval als onderdeel van het beheer van de openbare ruimte in handen van de gemeente blijft. Je hebt het gezien bij drinkwater en bij energie. Vroeger waren dat ook gemeentelijke bedrijven, nu zijn het grote concerns geworden die zich vooral door commerciële belangen laten leiden. Bij Vitens is dat overigens minder dan bij de energiebedrijven. In goed samenwerken zit veel winst, in loskoppelen niet."

Maarten Gast